

ես տր* Սահակ հո
վուի ի մաստաս
էր մեծ քարոզիչ
քի տի 1871 10

19

Գուցէ ոմանք հարցնեն. վերջի տողը՝
«քի տի» ինչ ըսել է: Վճռականապէս
պատասխանել չեմ կարող. հաւանական կը
թուի թէ նշանակէ՝ «Քրիստոսի Տեսնեմ»:

25.

Կիսարդուորածն կարմրաքար շիրիմ մը,
հիշատածողիր արձանագրով:

Հանի (?) Մարմինս ի հօքս* բաժանի
Նորարողոյն Մարինոսի կողակից
է օհանէսի խր* (?) թվ 1846 ամի

Ինչ է իմ'ը. արդեօք ըսել կ'ուզէ 42
տարեկան մեռած:

26.

Տապալած կարմիր շիրիմաքարի վրայ,
խորաքանդակ զարդարուն, մէկ ճակտին՝
ու մէկ կողի երեսին գրուած:

Կենաց ձայնի վերջին փողոյ
կոչեայ զիս Տէր այսմ հողոյ
Ընդ իմաստուն սուրբ կուսանաց
Մուծ զիս ի տուն քո հարսանաց

Այս տապան քարի տակը կան
Չորս Աջինք որո անուն է Թորոս
Իւ որդիքն նորայ Մարտիրոս
Իւ մակար և մայրն նորա Մարիամ
Կարգացողք տ

Միւս ճակտին վրայ.

Դինեցաւ 18⁴73 ամի
18

Տապանաքարը մասամբ հողին մէջ խրած
ըլլալով, անոր անհնթեթ ծանրութիւնը
յաղթեց իմ ջանքերուս՝ որով կ'ուզէի
վերոյնդեհալ կէս՝ կամ մէկ ու կէս տող
թերին ալ ամբողջացնել: Արձանագիրը
անաղարտ ըլլալ կը թուէր:

Հ. ԳՄ. ԱՅՏՆՆԱՆՑ

ՄՈՐ ՄԸ ՆԱՄԱԿՐ

Մօրիս Պարէս L'Écho de Paris լրա-
գրին մէջ, մօր մը առ իւր վերաւորեալ
որդին գրած հետեւեալ նամակը կը յիշէ:

«Սիրելի զաւակս

«Մեզի մեծ ուրախութիւն պատճառած
նամակիդ կը պատասխանեմ: Անհամբեր
կ'սպասէինք: Տասն օր է որ զայն գրած
ես: Անկէ ի վեր դէպքերը շատ փոխուած
են, պիտի ընդունին իմա: Այո՛, կը յու-
սամ: Նախ և առաջ կ'սպանդօցնեմ զքեզ
որ հայրդ դարձած է, միայն երեք օր
պակսեցաւ, ջոկատ մը մինչև Պուրթ տա-
նելու համար, կարելի է նորէն ստիպուի:
Վերջապէս մեր բոյնին մէջ մէկ տեղ մը
միայն պարապ է, բայց այն ինչպէս մեծ է:

«Սիրելի զաւակս, դու ինձ զոհի վրայ
կը խօսիս, այո՛ այս անոնցմէ մէկն է,
կրնամ ըսել քեզ որ այս մեծագոյնն է
որ Աստուած ինձմէ ուզէր: Սակայն կը
ծռեմ իմ զլուխս իր զօրաւոր և ամե-
նակարող ձեռաց տակ: Երբեմն կը մտա-
ծեմ որ ես արժանացայ, բայց դու պիտի
չըլլաս զայն հատուցանողը, չեմ ուզեր
հաւատալ:

«Որդեակ սիրելի դու ինձ պարտոյց
և պատույ վրայ կը խօսիս, երբէք տա-
րակուած չեմ որ դու չյաջողես: Այո՛,
զաւակս, զինուորին պատինն է ըլլալ
պատերազմի դաշտին վրայ երբ հայրե-
նիքը վտանգի մէջ է. և Քրիստոնէին
պարտքն է Աստուծոյ առջև երևնալու պա-
տրաստութիւնը, անոնք և անրիժ հոգւով,
կը հասկընան ինչ ըսել կ'ուզեմ: Գնա՛,
զաւակս, գնա՛ քու մօրդ և քու հօրդ
օրհնութեամբը և մանաւանդ զօրաւորա-
գունին, քու երկնաւոր մօրդ: Զքեզ իր
սրբազան պաշտպանութեան կը յանձնեմ,
օգնութեան կոչէ զինքը վտանգի ժամանակ,
ինքը միշտ հոն կ'ըլլայ պաշտպանելու
քեզ և պատապարելու. վասնզի աղետից
ժամանակ միայն երկնքն կրնայ օգնու-
թիւն հասնիլ:

« Կ'ըսես ինձ նաև որ արիւթիւն ու
նենամ, բայց ափսոս երբեմն կը պակսի
ինձ այն, սակայն պիտի ջանամ համա-
կերպիլ, և կը յուսամ յամենայն դէպս
նորէն տեսնել զքեզ: »

« Ընդունէ քաղցրիկ և սիրելի զաւակս,
ամենայն անուշ գգուանքը և համրոյրները
մօր մը՝ որ կ'ուզէ Թոշիլ դէպ ի քեզ: »
(Ստորագրութիւն)

« Եթէ դրամի պէտք ունիս և այն կրնայ
ըստ ձեռքդ հասնիլ իմացուր մեզի: »

Մօրիս Պարէս կը յաւելու.

« Վայրկեան մը կը լռեմ որ նորէն
կարգաք: »

« Ինչ խօսքեր կը ցայտեն ամբողջ այս
գրկիրն սրտէն, ինչ ազնուականութիւն
ոճոյ: Ճանչցէք մեծ հօգիներու ձայնը:
Յետին աստիճան ցաւի մը ժամանակ մեզմէ
ո՞վ կ'ունենայ աւելի ճիշտ եղանակ մը
և կամ աւելի ազնուական դատողութիւն
մը: Այսպէս ահա կը խօսի եկեղեցեաց
ճակոյից տիրայէն երկնից տիրիւնը, գաղղիոյ
երկնից տիրիւնը: Այս է ահաւասիկ դա-
րեք է ի վեր մեր կանանց ուսուցումը լե-
զուն, կատարեալ լեզու համեստութեան
և կրից չափաւորման, լեզու ընտիր գլուխ
գործօցներու: »

« Այս գեղջուկին ըով յուզմունքը, տազ-
նապը և միտքը կը հաւասարակշռին և
մայրական սէրը կը բարձրացնեն իր կա-
տարելութեան կէտին: Թող իր որդին վի-
րաւորուի ինքը չի մարիւր, կայր առ խա-
լիս Մայր ցաւագին: Այս է միջին դարուն
բարձրագոյն վարդապետութիւնը, որ կը
կանխէ և կը յայտնէ գոռնէյեան դիցազ-
նութիւնը: Սուրբ Կոյսը յոտին կալով կը
նկատէր իր որդւոյն վէրքերը: Ինչո՞ւ:
Վասնզի նա այդ վիրաց մէջ ոչ թէ մա-
հուան այլ աշխարհի փրկութեան նշանը
կը տեսնէր: Այսպէս ահա 1914 ին գաղ-
ղիոյ մայրերը իրենց զինուոր որդւոց ըով
գաղղիոյ փրկութեան վրայ կը մտածեն:
Այս նամակիս գորովանաց հետ խառնուած
է ծանր և համաշխարհային բան մը: »

ՀՈԳԵԿԻՑ ԸՆԿԵՐ

Հ. ՂԱՌԿԱՍ ԲԺԻԿԵԱՆԻՆ *

ԿՈԹՈՂ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ

Ահ, ո՞վ եղբայր, նաև դո՞ւն,
Դո՞ւն ալ տըւիր հըրաժեշտ
կեանքի չըջնաղ արևուն.

Դուն՝ մանուշակ մը պարկեշտ...

Կոկոն մը դեռ նոր ծաղկած

Անուշիկ բոյրը վըրադ...

Գոռոզ կայծակ մ' յեղակարծ

Շանթեց ջընջեց, Մահը, վատ...

Զըմրուիտ մ'էիր պերճ, գոհար՝

Զոր ձե՛ռքն Ուսման քանդակեց.

Շնորհքը քեզ սիրահար՝

Պարզակներով կախարդեց:

Իւր բեռներով լի՝ զեղուն

Նաւ փըրկութեան, Յոյս կեանքին...

Վերապ յորձանքը ծովուն՝

Մըղեց յանդունդ մ'ահագին:

Զէիր դուն մէկն անոնցմէ՝

Որոնց մարմինն անկենդան

Հազարով արդ կը ծածկէ

Մարտի ճակատը Գերման...

Դու ոչ թէ զէնք, հետ, կըռիւ,

Դարոգեցիր խօշարար՝

Լո՛կ սուր թաշին ի պատիւ

Սիգացիր վե՛հ, խորհեցար...

Վարքը ցածուն և հեգիկ,

Գիտութիւններ տարորոշ՝

Եղան հոգւոյդ բեհեգիկ՝

Ոսկեհարմանդ ապարօշ...

Բայց ի՛նչ օգուտ ձիբքն ա՛յդքան

Ուռքինի գանձերու,

Զոր չըստացաւ իսկ արքայն,

Տիրող ազգաց դարերու...

Զոր մաշումովն արևուն,

Ապազային նըւիրուած

Շինեցիր հի՛մ անխախուտ,

Ահեղ սարսափ մը դիւաց...

* Կենսագիրն տես Բազմպէս, էջ 386, (1914, Թիւ
7, Յուլիս):